

DOI: <https://doi.org/10.32353/acfs.12.2025.18>
УДК 343.9

Вадим Хоша

кандидат юридичних наук, старший дослідник, завідувач відділу підвищення кваліфікації судових експертів Національного наукового центру «Інститут судових експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса» Міністерства юстиції України
м. Харків, Україна,
ORCID: 0000-0003-0467-9826
e-mail: khosha@hniise.gov.ua

Вадим Хоша

Несудові (відомчі) експертизи та їх доказове значення в судочинстві

Судова експертиза є юридичною формою застосування спеціальних знань для досягнення певної процесуальної мети. Базуючись на сучасних досягненнях науки, техніки, мистецтва, ремесла тощо об'єктів, явищ і процесів, експертиза дає змогу досліджувати значущі обставини для встановлення обставин істини зі складанням особливого процесуального документу — висновку експерта, який є самостійним доказом у справі (провадженні). Мета статті — визначити процесуальний статус висновків несудових (відомчих) експертів та їх доказового значення у судочинстві. З'ясовано, що несудові (відомчі) висновки експертів не є тотожними висновку експерта як одного із процесуальних джерел доказів (у кримінальному провадженні) та засобу доказування (у цивільному, господарському та адміністративному судочинстві).

Ключові слова: адміністративно-правове регулювання; адміністративно-правовий статус; відповідальність; судовий експерт; кримінальна відповідальність; кримінальне провадження; несудові (відомчі) експертизи; правове регулювання; судочинство.

Постановка наукової проблеми. Успішність здійснюваних в Україні корінних соціально-економічних реформ, основну мету яких становить захист прав і свобод людини й громадянина, як головну умову передбачає забезпечення законності. Розв'язання цього пріоритетного завдання, що становить основну функцію органів забезпечення правопорядку та судів, потребує постійного вдосконалення форм та методів їх діяльності, що в сучасних умовах неможливе без широкого застосування новітніх досягнень науки й техніки. У зв'язку із чим, у розв'язанні завдань, що стоять перед правоохоронними органами та судами, важливу роль відіграє судова експертиза як основний процесуальний засіб застосування спеціальних знань у галузі науки, техніки, мистецтва, ремесла тощо об'єктів, явищ і процесів для встановлення істини у кримінальному провадженні, цивільній, господарській, адміністративній справах та справах про адміністративні правопорушення.

Необґрунтоване застосування окремих форм спеціальних знань, надання отриманим результатам неправомірного значення може призвести до порушення законності та об'єктивності досудового розслідування та судового розгляду справ, порушення прав та свобод людини й громадянина.

З позицій процесуальної регламентації, форми застосування спеціальних знань можна об'єднати у дві групи: процесуальні (які прямо передбачені процесуальним законодавством, реалізуються тільки у зв'язку із розслідуванням або судовим розглядом справ і факт їх застосування має бути оформлений у процесуальному порядку) та непроцесуальні (які мають своє власне призначення, мету та зазвичай застосовуються поза зв'язком із процесуальним провадженням. Підстави, порядок проведення не регулюються процесуальним законодавством. Результати їх застосування викладаються у документах, які не є самостійним видом доказів з позицій відправлення правосуддя). Тому розмежування різних

ФІНАНСУВАННЯ

Це дослідження не отримувало жодних спеціальних грантів від фінансуючих організацій у державному, комерційному чи некомерційному секторах.

ЗАСТЕРЕЖЕННЯ

Фінансуюча сторона не брала участі в розробці дизайну дослідження, зборі та аналізі даних, прийнятті рішення про публікацію або підготовці рукопису.

УЧАСНИКИ

Автор брав участь виключно в інтелектуальній дискусії, що лежить в основі цієї статті, дослідженні прецедентного права, написанні та редагуванні, і несе відповідальність за зміст та інтерпретацію.

ДЕКЛАРАЦІЯ ПРО КОНФЛІКТ ІНТЕРЕСІВ

Автор заявляє, що у нього немає конфлікту інтересів.

Vadim Khosha

NON-JUDICIAL (DEPARTMENTAL) FORENSIC EXAMINATIONS AND THEIR EVIDENTIARY VALUE IN LEGAL PROCEEDINGS

Forensic science is a legal form of using specific expertise to achieve certain procedural goals. Based on modern achievements of science, technology, art, crafts, etc. of objects, phenomena and processes, examination allows to investigate significant circumstances to establish the circumstances of the truth with the preparation of a special procedural document, forensic expert conclusion that is independent evidence in the case (proceedings). The purpose of the article is to determine the procedural status of the conclusions of non-judicial (departmental) examinations and their evidentiary value in legal proceedings. It was found out that non-judicial (departmental) expert conclusions are not identical to forensic expert conclusion as one of the procedural sources of evidence (in criminal proceedings) and means of proof (in civil, economic and administrative proceedings).

Keywords: administrative and legal regulation, administrative and legal status, liability, forensic expert, criminal liability, criminal proceedings, non-judicial (departmental) forensic examinations, legal regulation, legal proceedings.

Vadim Khosha

AUSSERGERICHTLICHE (BEHÖRDEN-)PRÜFUNGEN UND IHRE BEWEISKRAFT IM GERICHTSVERFAHREN

Die forensische Untersuchung ist eine rechtliche Form der Anwendung besonderer Kenntnisse zur Erreichung eines bestimmten Verfahrensziels. Basierend auf den modernen Errungenschaften der Wissenschaft, Technik, Kunst, des Handwerks usw. von Gegenständen, Phänomenen und Prozessen ermöglicht die Untersuchung die Feststellung der Wahrheit durch die Erstellung eines besonderen Verfahrensdokuments – des Gutachtens des Sachverständigen, das im Fall (Verfahren) ein un-

форм спеціальних знань, що реалізуються в межах процесуального провадження, необхідне в теоретичному плані для встановлення природи та призначення кожної з них, й відповідно, актуальне з позиції практичного їх застосування.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Питання призначення, проведення та використання судових експертиз у судочинстві, удосконалення процесуального регулювання судово-експертної діяльності розглядалися у роботах таких українських учених, як А. Волобуєв, В. Гончаренко, А. Журавель, Н. Клименко, В. Коновалова, В. Лукашевич, Е. Лук'яничков, І. Пиріг, А. Погорельський, М. Сегай, В. Тіщенко, В. Шепітько та ін. Проте незважаючи на значний внесок науковців у розроблення окресленої проблематики, слід звернути увагу на відсутність сучасного комплексного, усебічного дослідження, присвяченого правовій регламентації несудових (відомчих) експертиз.

Мета статті — визначити процесуальний статус висновків несудових (відомчих) експертиз та їх доказового значення в судочинстві.

Викладення основного матеріалу дослідження. Значення експертиз як для державних органів, зокрема органів влади, правоохоронних та судових, так і для осіб, які притягаються до відповідальності, а також осіб, які доводять свої позовні вимоги, права власності та виняткові права, важко переоцінити. Роль експертної діяльності зростає з року в рік у зв'язку із ускладненням виробничих процесів, правових відносин та інших чинників.

Поняття «експертиза» (запозичення з французької мови; фр. expertise походить від лат. expertus — «досвідчений, випробуваний», пов'язаного з ехрегі́ — «випробувати») ¹ широко вживається в науці та практиці для визначення досліджень, що потребують застосування спеціальних знань. Будь-яка експертиза є прикладним дослідженням певної категорії об'єктів і проводиться відповідно до правил, що визначаються специфікою її предмета та колом необхідних для проведення експертизи відомостей з конкретних галузей науки й техніки.

У Великому тлумачному словнику сучасної української мови поняття «експертиза» визначено як розгляд, дослідження якої-небудь справи, якогось питання з метою зробити правильний висновок, дати правильну оцінку відповідному явищу; дослідження, розгляд експертом якихось справ, питань, що потребують спеціальних знань ². У Юридичній енциклопедії експертиза тлумачиться як вивчення, перевірка, аналітичне дослідження, кількісна або якісна оцінка висококваліфікованим фахівцем, установою, організацією певного питання, явища, процесу, предмета тощо, які потребують спеціальних знань у відповідній сфері суспільної діяльності ³. У сенсі цього терміну, об'єктами експертизи є речовини, матеріали, промислова продукція та інші вироби, технології, художні твори, рослини, тварини, людина, документи та багато іншого. Цілі та завдання визначаються сферою людської діяльності, у межах якої її проводять.

Під час розслідування кримінальних проваджень та розкриття злочинів, а також судового розгляду цивільних, господарських та адміністративних справ, постають питання, вирішення яких неможливе без застосування спеціальних знань, навичок та умінь, придбаних завдяки цілеспрямованій професійній підготовці й досвіду роботи.

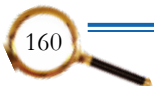
У судочинстві України дослідження об'єктів із використанням спеціальних знань, результати яких розглядаються як докази, здійснюються у рамках судової експертизи або процесуальної діяльності спеціаліста. Особливістю даних досліджень є процесуальна регламентація, яка дозволяє використовувати їх результати як допустимі докази.

У Великій українській юридичній енциклопедії судова експертиза тлумачиться як дослідження судовим експертом на основі спеціальних знань матеріальних (матеріалізованих) об'єктів (речових доказів) та різних матеріалів і документів, які містять доказову інформацію, з метою

¹ Етимологічний словник української мови: В 7 т. Т. 2: Д—Копці / Ред. кол.: О. С. Мельничук (гол. ред.), В. Т. Коломієць, О. Б. Ткаченко. Київ, 1985. С. 160.

² Великий тлумачний словник сучасної української мови (з доп. і допов.) / Уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ, 2005. С. 341.

³ Юридична енциклопедія: В 6 т. Т. 2: Д—Й / Редкол.: Ю. С. Шемчушенко (відп. ред.) та ін. Київ, 1998. С. 333.

встановлення фактичних даних, що мають значення для правильного вирішення справи (провадження)⁴.

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про судову експертизу», судова експертиза — це дослідження на основі спеціальних знань у галузі науки, техніки, мистецтва, ремесла тощо об'єктів, явищ і процесів з метою надання висновку з питань, що є або будуть предметом судового розгляду⁵.

Незалежно від її виду, судова експертиза має низку загальних ознак:

- здійснюється для встановлення доказових фактів у зв'язку із розслідуванням та судовим розглядом кримінальних проваджень, цивільних, господарських та адміністративних справ, справ про адміністративні правопорушення;
- застосування спеціальних знань;
- проведення спеціального дослідження з метою встановлення обставин, що мають значення для справи;
- спеціальний суб'єкт судової експертизи (судовий експерт);
- здійснюється за певною процесуальною формою;
- перебіг та результати дослідження оформлюють у вигляді спеціального процесуального документу (самостійного джерела доказів) — висновку експерта.

Зважаючи на наведене вище, судова експертиза є юридичною формою застосування спеціальних знань для досягнення певної процесуальної мети. Базуючись на сучасних досягненнях науки, техніки, мистецтва, ремесла щодо об'єктів, явищ і процесів, експертиза дає змогу досліджувати значущі обставини для встановлення обставин істини зі складанням особливого процесуального документу — висновку експерта, який є самостійним доказом у справі (провадженні).

З цього приводу А. Лисеюк та М. Очеретний зазначають, що адміністративно-процесуальне регулювання судових експертиз є комплексом державного правового впливу на адміністративні правовідносини з метою реалізації проведення судових експертиз, які виконуються відповідно до законодавства України, із використанням адміністративно-правових засобів⁶.

Проте крім Закону України «Про судову експертизу» та процесуального законодавства, в Україні прийнято низку законодавчих актів, у яких у загальному вигляді наведено визначення понять різних несудових (відомчих) експертиз, а саме:

- альтернативна медична експертиза (медична (військово-лікарська) експертиза, оцінювання повсякденного функціонування особи або патологоанатомічний розтин) здійснюється фахівцями відповідного профілю і кваліфікації у разі незгоди громадянина з висновками державної медичної експертизи та в інших передбачених законодавством випадках. Громадяни самостійно обирають експертну установу та експертів (ст. 73 Закону України «Основи законодавства України про охорону здоров'я»)⁷. Порядок та умови проведення альтернативної медичної експертизи визначаються Кабінетом Міністрів України;
- антидискримінаційна експертиза — аналіз проєктів нормативно-правових актів, за результатами якого надається висновок щодо їх відповідності принципу недискримінації (ст. 1 Закону України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні»)⁸. Процедуру проведення антидискримінаційної експертизи та громадської антидискримінаційної експертизи проєктів норма-

abhängiger Beweis ist. Der Zweck des Artikels besteht darin, den verfahrensrechtlichen Status der Schlussfolgerungen außergerichtlicher (Abteilungs-) Sachverständiger und ihre Beweiskraft in Gerichtsverfahren zu bestimmen. Es wurde festgestellt, dass die außergerichtlichen (behördlichen) Schlussfolgerungen von Sachverständigen nicht mit der Schlussfolgerung des Sachverständigen als eine der prozessualen Beweisquellen (im Strafverfahren) und Beweismittel (im Zivil-, Wirtschafts- und Verwaltungsverfahren) identisch sind.

Schlüsselwörter: administrative und rechtliche Regulierung; administrativer und rechtlicher Status; Verantwortung; forensischer Experte; strafrechtliche Verantwortlichkeit; Strafverfahren; außergerichtliche (Behörden-)Prüfungen; gesetzliche Regelung; Verfahren.

Vadym Khosha

EXAMENS NON JUDICIAIRES (DÉPARTEMENTAUX) ET LEURS VALEUR PROBANTE DANS LES PROCÉDURES JUDICIAIRES

Analyse scientifique est une forme juridique d'utilisation de connaissances spéciales pour atteindre certains objectifs procéduraux. Sur la base des réalisations modernes de la science, de la technologie, de l'art, de l'artisanat, etc. des objets, des phénomènes et des processus, l'examen permet d'enquêter sur des circonstances importantes pour établir les circonstances de la vérité avec la préparation d'un document de procédure spécial – un avis d'expert, qui est une preuve indépendante dans l'affaire (procédure). L'objet de l'article est de déterminer le statut procédural des conclusions des examens non judiciaires (départementaux) et leur valeur probante dans les procédures judiciaires. Il a été constaté que les expertises non judiciaires (départementales) ne sont pas identiques à l'expertise comme l'une des sources procédurales de preuve (en procédure pénale) et des moyens de preuve (en procédure civile, économique et administrative).

Mots clés : réglementation administrative et juridique, statut administratif et juridique,

⁴ Велика українська юридична енциклопедія : у 20 т. Харків, 2016. Т. 20 : Криміналістика, судова експертиза, юридична психологія / редкол.: В. Ю. Шепітько (голова) та ін. 2018. С. 256–257.

⁵ Про судову експертизу : Закон України від 25.02.1994 р. № 4038-ХІІ (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12#Text> (дата звернення: 10.10.2025).

⁶ Лисеюк А. М., Очеретний М. В. Адміністративно-правове регулювання судових експертиз в Україні. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція. 2021 № 51. С. 151.

⁷ Основи законодавства України про охорону здоров'я : Закон України від 19.08.1992 р. № 2801-ХІІ (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12#Text>.

⁸ Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні : Закон України від 06.09.2012 р. № 5207-VI (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5207-17#Text>.

responsabilité, expert criminaliste, responsabilité pénale, procédure pénale, examens non judiciaires (départementaux), réglementation juridique, procédure judiciaire.

Vadim Khosha

BADANIA POZASĄDOWE (RESORTOWE) I ICH WARTOŚĆ DOWODOWA W POSTĘPOWANIU SĄDOWYM

Badanie kryminalistyczne jest prawną formą zastosowania wiedzy specjalistycznej do osiągnięcia określonego celu proceduralnego. Opierając się na współczesnych osiągnięciach nauki, techniki, sztuki, rzemiosła itp. przedmiotów, zjawisk i procesów, badanie umożliwia zbadanie istotnych okoliczności w celu ustalenia okoliczności prawdziwości poprzez sporządzenie specjalnego pisma procesowego – opinii biegłego, będącej niezależnym dowodem w sprawie (postępowaniu). Celem artykułu jest określenie statusu procesowego wniosków biegłych pozasądowych (resortowych) oraz ich wartości dowodowej w postępowaniu sądowym. Stwierdzono, że pozasądowe (resortowe) wnioski biegłych nie są tożsame z opinią biegłego jako jednego z procesowych źródeł dowodu (w postępowaniu karnym) i środka dowodowego (w postępowaniu cywilnym, gospodarczym i administracyjnym).

Słowa kluczowe: regulacje administracyjno-prawne; stan administracyjno-prawny; odpowiedzialność; ekspert medycyny sądowej; odpowiedzialność karna; postępowanie karne; egzaminy pozasądowe (resortowe); regulacja prawna; obrady.

тивно-правових актів затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 30 січня 2013 р. № 61⁹;

- антикорупційна експертиза проводиться з метою виявлення в чинних нормативно-правових актах та проектах нормативно-правових актів чинників, що сприяють або можуть сприяти вчиненню корупційних правопорушень, розроблення рекомендацій щодо їх усунення (ст. 55 Закону України «Про запобігання корупції») ¹⁰. Процедура проведення експертизи затверджено наказом Національного агентства з питань запобігання корупції від 29 липня 2020 р. № 325/20 «Про затвердження Порядку проведення антикорупційної експертизи Національним агентством з питань запобігання корупції» ¹¹;
- ветеринарно-санітарна експертиза — комплекс необхідних досліджень (вірусологічних, бактеріологічних, хіміко-токсикологічних, патолого-анатомічних, гістологічних, паразитологічних, радіологічних), які проводять спеціалісти державної служби ветеринарної медицини або офіційні ветеринарні лікарі щодо безпечності продуктів тваринного походження, репродуктивного матеріалу, біологічних продуктів, ветеринарних препаратів, субстанцій, включно з аналізом виробничої технології та технологічного обладнання щодо відповідності ветеринарно-санітарним заходам (ст. 1 Закону України «Про ветеринарну медицину») ¹²;
- військово-лікарська експертиза визначає придатність до військової служби призовників, військовослужбовців, військовозобов'язаних та резервістів, установлює причинний зв'язок захворювань, поранень і травм з військовою службою та визначає необхідність і умови застосування медико-соціальної реабілітації та допомоги військовослужбовцям (ст. 70 Закону України «Основи законодавства України про охорону здоров'я») ¹³. Положення про військово-лікарську експертизу в Збройних Силах України затверджено наказом Міністерства оборони України від 14 серпня 2008 р. № 402 ¹⁴;
- гендерно-правова експертиза — аналіз чинного законодавства, проектів нормативно-правових актів, результатом якого є надання висновку щодо їх відповідності принципу забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків (ст. 1 Закону України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків») ¹⁵. Порядок проведення гендерно-правової експертизи затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 28 листопада 2018 р. № 997 ¹⁶;
- генетична експертиза походження та аномалій тварин — ідентифікація тварин лабораторними методами з метою здійснення контролю за достовірністю їх походження та виявлення генетичних аномалій (ст. 1 Закону України «Про племінну справу у тва-

⁹ Питання проведення антидискримінаційної експертизи та громадської антидискримінаційної експертизи проектів нормативно-правових актів : постанова Кабінету Міністрів України від 30.01.2013 р. № 61: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/61-2013-%D0%BF#Text>.

¹⁰ Про запобігання корупції : Закон України від 14.10.2014 р. № 1700-VII (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text>.

¹¹ Порядок проведення антикорупційної експертизи Національним агентством з питань запобігання корупції : затв. наказ. Нац. агентства з питань запобігання корупції від 29.07.2020 р. № 325/20. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0787-20#Text>.

¹² Про ветеринарну медицину : Закон України від 25.06.1992 р. № 2498-XII (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2498-12#Text>.

¹³ Основи законодавства України про охорону здоров'я : Закон України від 19.08.1992 р. № 2801-XII (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12#Text>.

¹⁴ Положення про військово-лікарську експертизу в Збройних Силах України : затв. наказ. Міністерства оборони України від 14.08.2008 р. № 402. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1109-08#Text>.

¹⁵ Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків : Закон України від 08.09.2005 р. № 2866-IV (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15#Text>.

¹⁶ Питання проведення гендерно-правової експертизи : постанова Кабінету Міністрів України від 28.11.2018 р. № 997. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/997-2018-%D0%BF#Text>.

ринництві» 17. Порядок проведення експертизи затверджено наказом Міністерства аграрної політики України від 01 червня 2004 р. № 197¹⁸;

- державна експертиза та оцінка запасів корисних копалин проводиться з метою визначення промислової цінності родовищ та їх запасів щодо кожної ділянки надр (ст. 45 Кодексу України про надра)¹⁹. Порядок визначення вартості робіт по проведенню державної експертизи та оцінки запасів корисних копалин затверджено наказом Державної комісії України по запасах корисних копалин при Держкомгеології України від 02 серпня 1996 р. № 29²⁰;
- державна експертиза технологій проводиться з метою визначення економічної доцільності та корисності для держави й суспільства впровадження технологій та їх складових з урахуванням можливих екологічних і соціально-економічних наслідків від їх застосування (ст. 14 Закону України «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій»)²¹;
- державна експертиза фізичного захисту є експертно-аналітичною та науково-технічною діяльністю, яка проводиться органом державного регулювання ядерної та радіаційної безпеки із залученням Служби безпеки України та центральних органів виконавчої влади, які здійснюють правоохоронну діяльність у межах їх повноважень з метою встановлення відповідності заходів з фізичного захисту законодавству в цій сфері (ст. 15 Закону України «Про фізичний захист ядерних установок, ядерних матеріалів, радіоактивних відходів, інших джерел іонізуючого випромінювання»)²²;
- державній експертизі культурних цінностей підлягають заявлені до вивезення (тимчасового вивезення) та повернуті після тимчасового вивезення культурні цінності (ст. 11 Закону України «Про вивезення, ввезення та повернення культурних цінностей»)²³. Порядок проведення державної експертизи затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 26 серпня 2003 р. № 1343²⁴, методичні рекомендації з проведення експертизи затверджено наказом Міністерства культури України від 15 листопада 2019 р. № 877²⁵;
- державній експертизі ядерної та радіаційної безпеки підлягають матеріали, які містять обґрунтування безпеки, зміни вимог та лімітів безпеки ядерних установок уранових об'єктів та об'єктів, призначених для поводження з радіоактивними відходами інших джерел іонізуючого випромінювання, (ст. 40 Закону України «Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку»). Громадська експертиза безпеки ядерних установок та об'єктів, призначених для поводження з радіоактивними відходами здійснюється за ініціативою об'єднань громадян, а також місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування за рахунок їх коштів або на громадських засадах організацією або експертами згідно з законодавством (ст. 41 цього ж Закону)²⁶. Порядок проведення державної експертизи ядерної та радіаційної безпеки затверджено наказом Державного комітету ядерного регулювання України від 21 лютого 2005 р. № 21²⁷;
- експертиза архітектурна — діяльність фахівців-експертів, які мають відповідні кваліфікаційні сертифікати й за дорученням замовника надають звіти щодо відповідності проєктних рішень вимогам законодавства, державним нормам, будівельним нормам і правилам та які несуть відповідальність за достовірність наданих звітів (ст. 1 Закону України «Про архітектурну діяльність»)²⁸;

¹⁷ Про племінну справу у тваринництві : Закон України від 15.12.1993 р. № 3691-III (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3691-12#Text>.

¹⁸ Інструкція з проведення цитогенетичного контролю племінних тварин : затв. наказ. Міністерства аграрної політики України від 01.06.2004 р. № 197. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0740-04#Text>.

¹⁹ Кодекс України про надра : Закон України від 27.07.1994 р. № 132/94-ВР (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/132/94-%D0%B2%D1%80#Text>.

²⁰ Порядок визначення вартості робіт по проведенню державної експертизи та оцінки запасів корисних копалин: затв. наказ. Держкомісії України по запасах корисних копалин при Держкомгеології України від 02.08.1996 р. № 29. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0652-96#Text>.

²¹ Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій : Закон України від 14.09.2006 р. № 143-V (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/143-16#Text>.

²² Про фізичний захист ядерних установок, ядерних матеріалів, радіоактивних відходів, інших джерел іонізуючого випромінювання : Закон України від 19.10.2000 р. № 1343. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1343-2003-%D0%BF#Text>.

²³ Про вивезення, ввезення та повернення культурних цінностей : Закон України від 21.09.1999 р. № 1068-XIV (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1068-14#Text>.

²⁴ Порядок проведення державної експертизи культурних цінностей та розмірів плати за її проведення : затв. пост. Кабміну України від 26.08.2003 р. № 1343. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1343-2003-%D0%BF#Text>.

²⁵ Методичні рекомендації з проведення державної експертизи культурних цінностей : затв. наказ. Мінкультури України від 15.11.2019 р. № 877. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0877734-19#Text>.

²⁶ Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку : Закон України від 08.02.1995 р. № 39/95-ВР (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/39/95-%D0%B2%D1%80#Text>.

²⁷ Порядок проведення державної експертизи ядерної та радіаційної безпеки : затв. наказ. Держкомітету ядерного регулювання України від 21.02.2005 р. № 21. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0372-05#Text>.

²⁸ Про архітектурну діяльність : Закон України від 20.05.1999 р. № 687-XIV (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/687-14#Text>.

- експертиза в галузі державного експортного контролю проводиться для вирішення питання про можливість надання відповідних дозволів, висновків або міжнародних імпорتنих сертифікатів, можливість проведення реєстрації суб'єктів господарювання, державних замовників у сфері оборони в центральному органі виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері державного експортного контролю, як суб'єктів здійснення міжнародних передач товарів або надання таким суб'єктам, державним замовникам повноважень на право здійснення експорту, імпорту товарів військового призначення та товарів, які містять відомості, що становлять державну таємницю (ст. 11 Закону України «Про державний контроль за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання») ²⁹. Положення про проведення експертизи в галузі державного експортного контролю затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 15 липня 1997 р. № 767 ³⁰;
- експертиза законопроектів проводиться для врахування головним комітетом Верховної Ради України під час розгляду законопроекту та прийнятті рішення щодо подальшої роботи над ним (ст. 103 Закону України «Про Регламент Верховної Ради України») ³¹;
- експертиза проектів будівництва (ст. 31 Закону України «Про регулювання містобудівної діяльності») ³² проводиться з метою визначення та перевірки якості проектних рішень шляхом виявлення відхилень від вимог до міцності, надійності та довговічності будинків і споруд, їх експлуатаційної безпеки та інженерного забезпечення, зокрема щодо додержання нормативів з питань створення умов для безперешкодного доступу осіб з інвалідністю та інших маломобільних груп населення, допустимого відсотка забудови земельної ділянки, гранично допустимої висоти будівництва та щільності населення, санітарного й епідеміологічного благополуччя населення, охорони праці, екології, пожежної, техногенної, ядерної та радіаційної безпеки. енергозбереження, кошторисної частини проекту будівництва. Порядок затвердження проектів будівництва й проведення їх експертизи затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 11 травня 2011 р. № 560 ³³;
- експертиза проектних рішень з протипожежного захисту, безпеки проведення гірничих робіт, будівництва та експлуатації гірничих підприємств (оцінка впливу на довкілля, державна технічна (будівельно-технічна) та санітарно-гігієнічна експертизи безпеки проведення гірничих робіт, будівництва та експлуатації гірничих підприємств, експертиза проектів з протипожежного захисту гірничих підприємств) проводиться з метою визначення відсутності неприпустимого ризику, пов'язаного з можливістю завдання будь-якої шкоди життю, здоров'ю та майну громадян, а також навколишньому природному середовищу та об'єктам господарювання (ст. 22 Гірничого закону України) ³⁴;
- експертиза психічного стану особи (медико-соціальна експертиза, оцінювання повсякденного функціонування особи, військово-лікарська та інші) проводиться на підставах та в порядку, передбаченому законами та прийнятими відповідно до них іншими нормативно-правовими актами (ст. 20 Закону України «Про психіатричну допомогу») ³⁵;
- експертиза цінності документів — усебічне вивчення документів з метою внесення їх до Національного архівного фонду або вилучення з нього, проведення грошової оцінки документів Національного архівного фонду, віднесення їх до унікальних і встановлення строків зберігання документів, що не підлягають внесенню до Національного архівного фонду (ст. 1 Закону України «Про Національний архівний фонд та архівні установи») ³⁶. Порядок проведення експертизи цінності документів затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 08 серпня 2007 р. № 1004 ³⁷;
- лікарська експертиза осіб рядового й начальницького складу служби цивільного захисту та деяких інших осіб визначає придатність кандидатів для прийняття на службу цивільного за-

²⁹ Про державний контроль за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання : Закон України від 20.02.2003 р. № 549-IV (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/549-15#Text>.

³⁰ Положення про порядок проведення експертизи в галузі державного експортного контролю : затв. пост. Кабміну України від 15.07.1997 р. № 767. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/767-97-%D0%BF#Text>.

³¹ Про Регламент Верховної Ради України : Закон України від 10.02.2010 р. № 1861-VI (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1861-17#Text>.

³² Про регулювання містобудівної діяльності : Закон України від 17.02.2011 р. № 3038-VI (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3038-17#Text>.

³³ Порядок затвердження проектів будівництва і проведення їх експертизи та визнання такими, що втратили чинність, деяких постанов Кабінету Міністрів України : затв. пост. Кабміну України від 11.05.2011 р. № 560. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/560-2011-%D0%BF#Text>.

³⁴ Гірничий закону України : Закон України від 06.10.1999 р. № 1127-XIV (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1127-14#Text>.

³⁵ Про психіатричну допомогу : Закон України від 22.02.2000 р. № 1489-III (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1489-14#Text>.

³⁶ Про Національний архівний фонд та архівні установи : Закон України від 24.12.1993 р. № 3814-XII (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3814-12#Text>.

³⁷ Про проведення експертизи цінності документів : пост. Кабміну України від 08.08.2007 р. № 1004. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1004-2007-%D0%BF#Text>.

хисту, кандидатів на навчання у закладах освіти цивільного захисту, здобувачів вищої освіти таких закладів, придатність осіб рядового й начальницького складу служби цивільного захисту до подальшого проходження служби, установлює причинний зв'язок захворювань, поранень, травм і смерті осіб рядового й начальницького складу служби цивільного захисту з проходженням служби цивільного захисту, а також осіб, звільнених зі служби цивільного захисту, із внутрішньої служби в державній пожежній охороні, звільнених із військової служби з військ цивільної оборони, з проходженням відповідної служби, визначає необхідність санаторно-курортного лікування, медико-психологічної реабілітації осіб рядового й начальницького складу служби цивільного захисту (ст. 701 Закону України «Основи законодавства України про охорону здоров'я») ³⁸;

- медико-соціальна експертиза дитини проводиться з метою встановлення ступеня стійкого обмеження життєдіяльності, підгрупи інвалідності, причини й часу їх настання, а також доопрацювання та затвердження індивідуальної програми реабілітації дитини з інвалідністю в межах стратегії компенсації на основі індивідуального реабілітаційного плану та комплексного реабілітаційного обстеження особи з обмеженням життєдіяльності (ст. 1 Закону України «Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні») ³⁹;
- наукова і науково-технічна експертиза — це діяльність, метою якої є дослідження, перевірка, аналіз та оцінка науково-технічного рівня об'єктів експертизи й підготовка обґрунтованих висновків для прийняття рішень щодо таких об'єктів (ст. 1 Закону України «Про наукову і науково-технічну експертизу») ⁴⁰. Положення про організацію та проведення наукової та науково-технічної експертизи затверджено наказом Міністерства України у справах науки і технологій від 24 квітня 1998 р. № 131 ⁴¹;
- фітосанітарна експертиза (аналізи) — перевірка об'єктів регулювання в лабораторних умовах на предмет наявності та ідентифікації або відсутності шкідливих організмів (ст. 1 Закону України «Про карантин рослин») ⁴². Порядок проведення інспектування, огляду, фітосанітарної експертизи (аналізів), повторної фітосанітарної (арбітражної) експертизи (аналізів), нагляд, обстеження, моніторингу, знезараження об'єктів регулювання, оформлення сертифікатів, передбачених Законом України «Про карантин рослин», контролю за проведенням огляду в частині відбору зразків та вибіркового контролю за проведенням фітосанітарної експертизи (аналізів) затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 15 листопада 2019 р. № 1177 ⁴³.

Згідно зі ст. 15 Закону України «Про державне регулювання видобутку, виробництва і використання дорогоцінних металів і дорогоцінного каміння та контроль за операціями з ними» Державний гемологічний центр України відповідно до законодавства проводить незалежну експертизу та контроль за якістю сировини й виробів з дорогоцінного каміння, дорогоцінного каміння органогенного утворення та напівдорогоцінного каміння, а також виробів з ними, експертну оцінку дорогоцінного каміння органогенного утворення та напівдорогоцінного каміння, зарахованого до Державного фонду дорогоцінних металів і дорогоцінного каміння України ⁴⁴.

Окрім того, Національним органом інтелектуальної власності проводиться експертиза заявки (сукупності документів) з метою:

- державної реєстрації промислового зразка (ст. 14 Закону України «Про охорону прав на промислові зразки») ⁴⁵;
- видачі свідоцтва України на торговельну марку (ст. 10 Закону України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг») ⁴⁶;

³⁸ Основи законодавства України про охорону здоров'я : Закон України від 19.08.1992 р. № 2801-ХІІ (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12#Text>.

³⁹ Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні : Закон України від 06.10.2005 р. № 2961-IV (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2961-15#Text>.

⁴⁰ Про наукову і науково-технічну експертизу : Закон України від 10.02.1995 р. № 51/95-ВР (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/51/95-%D0%B2%D1%80#Text>.

⁴¹ Положення про організацію та проведення наукової та науково-технічної експертизи : затв. наказ. Міністерства України у справах науки і технологій від 24.04.1998 р. № 131. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0462-98#Text>.

⁴² Про карантин рослин : Закон України від 30.06.1993 р. № 3348-ХІІ (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3348-12#Text>.

⁴³ Деякі питання реалізації Закону України «Про карантин рослин» : пост. Кабміну України від 15.11.2019 р. № 1177. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1177-2019-%D0%BF#Text> (дата звернення: 10.10.2025).

⁴⁴ Про державне регулювання видобутку, виробництва і використання дорогоцінних металів і дорогоцінного каміння та контроль за операціями з ними : Закон України від 18.11.1997 р. № 637/97-ВР (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/637/97-%D0%B2%D1%80#Text>.

⁴⁵ Про охорону прав на промислові зразки : Закон України від 15.12.1993 р. № 3688-ХІІ (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3688-12#Text>.

⁴⁶ Про охорону прав на знаки для товарів і послуг : Закон України від 15.12.1993 р. № 3689-ХІІ (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3689-12#Text>.

- реєстрації географічного зазначення (ст. 11 Закону України «Про правову охорону географічних зазначень»⁴⁷);
- реєстрації компонування напівпровідникових виробів та видачі свідоцтва, яке засвідчує авторство й права на це компонування (ст. 11 Закону України «Про охорону прав на компонування напівпровідникових виробів»⁴⁸).

Ураховуючи наведене вище, під несудовою (відомчою) експертизою слід розуміти дослідження уповноваженою особою на основі спеціальних знань у галузі науки, техніки, мистецтва, ремесла тощо об'єктів, явищ і процесів з метою надання обґрунтованих висновків для прийняття суб'єктом призначення (замовником) компетентних рішень щодо таких об'єктів явищ і процесів.

На сьогодні в країні відсутній загальний режим правового регулювання зазначеної діяльності, а сама несудова (відомча) експертна діяльність не розглядається як вид діяльності, який потребує координації та підтримки на загальнодержавному рівні.

Оскільки результатом несудового (відомчого) дослідження є висновок експерта, розглянемо його доказове значення та процесуальний статус у судочинстві.

Доказування у процесуальній науці є багаторівневим поняттям. Під предметом доказування слід розуміти ідеальне утворення, яке відображає на абстрактному та конкретному рівнях коло реально наявних обставин (фактів), що підлягають установленню за окремою справою. Кримінально-процесуальне доказування — це пізнання подій минулого, що здійснюється за відображенням подій здійсненого суспільно-небезпечного протиправного діяння, яке залишило слід на матеріальних об'єктах, у явищах, процесах та у свідомості людей. Правильно встановлене суб'єктом доказування коло обставин, що має значення у кримінальному провадженні, дає змогу визначити необхідну кількість перетворень на докази значущої інформації, необхідної для встановлення істини у справі та винесення справедливого вироку або іншого підсумкового процесуального акту. Так, у п. 2 ст. 84 Кримінального процесуального кодексу України зазначено, що процесуальними джерелами доказів є показання, речові докази та висновки експертів.

У цивільному, господарському та адміністративному судочинстві доказами є будь-які дані, на підставі яких суд встановлює наявність або відсутність обставин (фактів), що обґрунтовують вимоги й заперечення учасників справи, та інші обставини, що мають значення для вирішення справи. Зазначені дані встановлюються такими засобами, як письмові, речові й електронні докази, показання свідків, а також висновки експертів (ст. 76 Цивільного процесуального кодексу України, ст. 73 Господарського процесуального кодексу України та ст. 72 Кодексу адміністративного судочинства України)⁴⁹.

Доказами у справах про адміністративні правопорушення є будь-які фактичні дані, на підставі яких у визначеному законом порядку орган (посадова особа) встановлює наявність або відсутність адміністративного правопорушення, винність даної особи в його вчиненні та інші обставини, що мають значення для правильного вирішення справи. Ці дані встановлюються протоколом про адміністративне правопорушення, поясненнями особи, яка притягається до адміністративної відповідальності, потерпілих, свідків, висновком експерта, речовими доказами, показаннями технічних приладів та технічних засобів, що мають функції фото- і кінозйомки, відеозапису, зокрема тими, якими користується особа, яка притягається до адміністративної відповідальності, або свідками, а також працюючими в автоматичному режимі, чи засобів фото- і кінозйомки, відеозапису, зокрема тими, якими користується особа, яка притягається до адміністративної відповідальності, або свідками, а також працюючими в автоматичному режимі або в режимі фотозйомки (відеозапису), які використовуються при нагляді за виконанням правил, норм і стандартів, що стосуються забезпечення безпеки дорожнього руху, безпеки на автомобільному транспорті та паркування транспортних засобів, актом огляду та тимчасового затримання транспортного засобу, протоколом про вилучення речей і документів, а також іншими документами (ст. 251 Кодексу України про адміністративні правопорушення)⁵⁰. Слід звернути увагу на той факт, що в КУпАП одним із доказів визначено висновок експерта. Водночас інші (перелічені) докази є потенційними об'єктами експертного дослідження.

Зважаючи на наведене, одним із головних засобів доказування за всебічного, повного й об'єктивного дослідження обставин справ, а також постановленню законних та обґрунтованих судових рішень є докладний опис проведених експертом досліджень та зроблених в результаті них висновки.

У ст. 10 Закону України «Про судову експертизу» зазначено, що судовими експертами можуть бути особи, які мають необхідні знання для надання висновку з досліджуваних питань. Судовими експертами державних спеціалізованих установ можуть бути фахівці, які мають відповідну вищу освіту, освітньо-кваліфікаційний рівень не нижче спеціаліста, пройшли відповідну підготовку та отримали ква-

⁴⁷ Про правову охорону географічних зазначень : Закон України від 16.06.1999 р. № 752-XIV (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/752-14#Text>.

⁴⁸ Про охорону прав на компонування напівпровідникових виробів : Закон України від 05.11.1997 р. № 621/97-ВР (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/621/97-%D0%B2%D1%80#Text>.

⁴⁹ Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004 р. № 1618-VI (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text>; Господарський процесуальний кодекс України від 06.11.1991 р. № 11798-XII (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12#Text>; Кодекс адміністративного судочинства України від 06.07.2005 р. № 2747-IV (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text>.

⁵⁰ Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 р. № 8037-X (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80732-10#Text>.

ліфікацію судового експерта з певної спеціальності. До проведення судових експертиз (обстежень і досліджень), крім тих, що проводяться винятково державними спеціалізованими установами, можуть залучатися також судові експерти, які не є працівниками цих установ, за умови, що вони мають відповідну вищу освіту, освітньо-кваліфікаційний рівень не нижче спеціаліста, пройшли відповідну підготовку в державних спеціалізованих установах Міністерства юстиції України, атестовані та отримали кваліфікацію судового експерта з певної спеціальності в порядку, передбаченому цим Законом⁵¹.

У процесуальному законодавстві України встановлено, що експертом у кримінальному провадженні є особа, яка набула наукових, технічних або інших спеціальних знань, має право відповідно до Закону України «Про судову експертизу» на проведення експертизи і якій доручено провести дослідження об'єктів, явищ і процесів, що містять відомості про обставини вчинення кримінального правопорушення, та дати висновок із питань, які виникають під час кримінального провадження і стосуються сфери її знань (ст. 69 КПК України)⁵². У цивільному, господарському та адміністративному судочинстві експертом може бути особа, яка має спеціальні знання, необхідні для з'ясування відповідних обставин справи⁵³. Під час розгляду справи про адміністративне правопорушення експерт призначається органом (посадовою особою), у провадженні якого перебуває справа, у разі коли виникає потреба в спеціальних знаннях, зокрема, для визначення розміру майнової школи, адміністративним правопорушенням, а також суми грошей, одержаних унаслідок вчинення адміністративного правопорушення, які підлягають конфіскації (ст. 273 КУпАП)⁵⁴.

Незалежно від виду судочинства та підстави проведення експертизи судовий експерт зобов'язаний:

- провести повне дослідження й дати обґрунтований та об'єктивний письмовий висновок;
- на вимоги особи або органу, які залучили експерта, судді, суду дати роз'яснення щодо даного ним висновку;
- заявляти самовідвід за наявності передбачених законодавством підстав, які виключають його участь у справі⁵⁵.

Судовий експерт на підставах та в порядку, передбаченому законодавством, може бути притягнутий до дисциплінарної, адміністративної, цивільно-правової та кримінальної відповідальності⁵⁶ (за надання завідомо неправдивого висновку за ст. 384 та за відмову від надання висновку за ст. 385 Кримінального кодексу України).

Як зазначає Р. Тополя, адміністративне правовий статус експерта в Україні полягає в підставах та порядку виникнення правосуб'єктності, їх процесуальних (процедурних) обов'язків, прав та юридичної відповідальності⁵⁷.

Отже, судовий експерт є самостійним учасником судочинства та наділений принципом самостійності, який виражено в незалежності від органу або особи, яка призначила експертизу, сторін та інших осіб, зацікавлених у результаті справи.

У кримінальному провадженні експертиза проводиться експертною установою, експертом або експертами, яких залучають сторони провадження або слідчий суддя за клопотанням сторони захисту у випадках та порядку, передбаченому ст. 244 «Розгляд слідчим суддею клопотання про проведення експертизи» КПК України, якщо для з'ясування обставин, що мають значення для кримінального провадження, необхідні спеціальні знання (п. 1 ст. 242 КПК України), а висновок експерта, визначений як докладний опис проведених експертом досліджень та зроблені за їх результатом висновки, обґрунтовані відповіді на запитання, поставлені особою, яка залучила експерта, або слідчим суддею чи судом, що доручив проведення експертизи (п. 1 ст. 101 КПК України)⁵⁸.

Слід зазначити, що висновок експерта не має наперед установленної сили, оскільки слідчий, прокурор, слідчий суддя, суд за своїм внутрішнім переконанням, яке ґрунтується на всебічному, повному й неупередженому дослідженні всіх обставин кримінального провадження, керуючись законом, оцінюють кожний доказ з позицій належності, допустимості, достовірності, а сукупність зібраних доказів — з позицій достатності та взаємозв'язку для прийняття відповідного процесуального рішення (ст. 94 КПК України). Висновок експерта спирається на зібрані за допомогою інших слідчих дій по справі докази в якості початкового етапу та об'єкту дослідження. Доказове значення у висновку експерта мають відомості конкретних фактів, установлених під час дослідження та висновок експерта, що впливає з цих фактів.

⁵¹ Про судову експертизу : Закон України від 25.02.1994 р. № 4038-ХІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12#Text> (дата звернення: 10.10.2025).

⁵² Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 10.10.2025).

⁵³ Цивільний процесуальний кодекс ... URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text>; Господарський процесуальний кодекс ... URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12#Text>; Кодекс адміністративного судочинства ... URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text>

⁵⁴ Кодекс України про адміністративні правопорушення ... URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80732-10#Text>.

⁵⁵ Про судову експертизу ... URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12#Text>.

⁵⁶ Там само.

⁵⁷ Тополя Р. В. Адміністративно-правовий статус експерта в Україні. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція*. 2024 № 67. С. 26.

⁵⁸ Кримінальний процесуальний кодекс ... URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>.

У цивільному, господарському та адміністративному судочинстві висновок експерта — це докладний опис проведених експертом досліджень, зроблені в результаті них висновки та обґрунтовані відповіді на запитання, поставлені перед експертом, складений у порядку, визначеному законодавством⁵⁹. Проте в КУПАП відсутнє окреме визначення поняття «висновок експерта».

Відповідно до Постанови Пленуму Верховного Суду України «Про судову експертизу в кримінальних і цивільних справах» від 30 травня 1997 р. № 8 акти або інші документи, зокрема відомчі, де зазначаються обставини, встановлені із застосуванням спеціальних знань (наприклад, про причини аварії, вартість ремонту, розмір нестачі матеріальних цінностей), не можуть розглядатися як висновок експерта та бути підставою для відмови в призначенні судової експертизи, навіть якщо вони одержані на запит суду, органу дізнання, слідчого або адвоката⁶⁰. Також у Постанові Пленуму Вишого господарського суду України «Про деякі питання практики призначення судової експертизи» від 23 березня 2012 р. № 4 зазначено, що не можуть розглядатися як висновок експерта і бути підставою для відмови у призначенні експертизи акти ревізії, калькуляції, інші висновки спеціалістів, навіть якщо вони надані на запит суду, адвоката, сторони. За необхідності з'ясування зазначених у таких документах обставин судом може бути призначена експертиза, яка буде вважатись первинною⁶¹.

Зважаючи на процесуально визначені положення щодо експерта та його висновку, слід зазначити, що особи, які проводять несудові (відомчі) експертизи, мають спеціальні знання, необхідні для надання обґрунтованих висновків із досліджуваних питань, до того ж вони не відповідають вимогам ст. 10 Закону України «Про судову експертизу», ст. 69 КПК України, ст. 72 ЦПК України, ст. 69 ГПК України та ст. 68 КАС України, а надані ними докладні описи проведених досліджень не відповідають вимогам ст. 101 КПК України, ст. 102 ЦПК України, ст. 98 ГПК України та ст. 101 КАС України.

Підсумовуючи, можна констатувати, що несудові (відомчі) висновки експертів не є тотожними висновку експерта як одного із процесуальних джерел доказів (у кримінальному провадженні) та засобу доказування (у цивільному, господарському та адміністративному судочинстві).

Висновки. Отже, відмінність судової експертизи від несудових (відомчих) експертиз як непроцесуальної форми застосування спеціальних знань полягає в тому, що вони проводяться для потреб самого відомства та не пов'язані із судочинством.

Висновки несудових (відомчих) експертиз можуть слугувати лише підставою для направлення заяви або повідомлення до судово-слідчих органів з метою вирішення питання щодо відкриття кримінального провадження, а під час розгляду цивільних, господарських та адміністративних справ — документами (письмовими доказами), які містять дані про обставини, що мають значення для правильного вирішення спору.

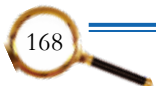
References

- Deiaki pytannia realizatsii Zakonu Ukrainy «Pro karantyn rosllyn»: postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 15.11.2019 r. № 1177. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1177-2019-%D0%BF#Text> (data zvernennia: 10.10.2025) [in Ukrainian].
- Etymologichnyi slovnyk ukrainskoi movy: V 7 t. – T. 2: D–Koptsi. Kyiv: Naukova dumka, 1985. 572 s [in Ukrainian].
- Hirnychy zakon Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 06.10.1999 r. № 1127-KhIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1127-14#Text> (data zvernennia: 10.10.2025) [in Ukrainian].
- Hospodarskyi protsesualnyi kodeks Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 06.11.1991 r. № 11798-KhII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12#Text> (data zvernennia: 10.10.2025) [in Ukrainian].
- Instruktsiia z provedennia tsytohenetychnoho kontroliu plemynykh tvaryn: nakaz Ministerstva ahrarynoi polityky Ukrainy vid 01.06.2004 r. № 197. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0740-04#Text> (data zvernennia: 10.10.2025) [in Ukrainian].
- Iurydychna entsyklopediia: V 6 t. / Redkol.: Yu. S. Shemchushenko (vidp. red.) ta in. – Kyiv: «Ukr. entsykl.», 1998. – T. 2: D–I. 744 s.: il [in Ukrainian].
- Kodeks administratyvnoho sudochynstva Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 06.07.2005 r. № 2747-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text> (data zvernennia: 10.10.2025) [in Ukrainian].
- Kodeks Ukrainy pro administratyvni pravoporushennia: vid 07.12.1984 r. № 8037-Kh. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80732-10#Text> (data zvernennia: 10.10.2025) [in Ukrainian].
- Kodeks Ukrainy pro nadra: Zakon Ukrainy vid 27.07.1994 r. № 132/94-VR. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/132/94-%D0%B2%D1%80#Text> (data zvernennia: 10.10.2025) [in Ukrainian].
- Kryminalnyi protsesualnyi kodeks Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 13.04.2012 r. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (data zvernennia: 10.10.2025) [in Ukrainian].
- Lyseuk, A. M., Ocheretnyi, M. V. (2021). Administratyvno-pravove rehliuvannia sudovykh ekspertyz v Ukraini. Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Ser.: Yurysprudentsiia. № 51. S. 151 [in Ukrainian].
- Osnovy zakonodavstva Ukrainy pro okhoronu zdorovia: Zakon Ukrainy vid 19.08.1992 r. № 2801-KhII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12#Text> (data zvernennia: 10.10.2025) [in Ukrainian].

⁵⁹ Цивільний процесуальний кодекс ... URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text>; Господарський процесуальний кодекс ... URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12#Text>; Кодекс адміністративного судочинства ... URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text>.

⁶⁰ Про судову експертизу в кримінальних і цивільних справах: Пленум Верховного Суду України від 30.05.1997 р. № 8. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0008700-97#Text>.

⁶¹ Про деякі питання практики призначення судової експертизи: Пленум Вишого господарського суду України від 23.03.2012 р. № 4. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0004600-12#Text>.

- Pro arkhitekturnu diialnist : Zakon Ukrainy vid 20.05.1999 r. № 687-KhIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/687-14#Text> (data zvernennia: 10.10.2025) [in Ukrainian].
- Pro deiaiki pytannia praktyky pryznachennia sudovoi ekspertyzy : Plenum Vyschoho hospodarskoho sudu Ukrainy vid 23.03.2012 r. № 4. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0004600-12#Text> (data zvernennia: 10.10.2025) [in Ukrainian].
- Pro derzhavne rehuliuвання diialnosti u sferi transferu tekhnolohii : Zakon Ukrainy vid 14.09.2006 r. № 143-V. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/143-16#Text> (data zvernennia: 10.10.2025) [in Ukrainian].
- Pro derzhavne rehuliuвання vidobutku, vyrobnytstva i vykorystannia dorohotsinnykh metaliv i dorohotsinnoho kaminnia ta kontrol za operatsiiamy z nymy : Zakon Ukrainy vid 18.11.1997 r. № 637/97-VR. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/637/97-%D0%B2%D1%80#Text> (data zvernennia: 10.10.2025) [in Ukrainian].
- Pro derzhavnyi kontrol za mizhnarodnymy peredachamy tovariv viiskovoho pryznachennia ta podviinoho vykorystannia : Zakon Ukrainy vid 20.02.2003 r. № 549-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/549-15#Text> (data zvernennia: 10.10.2025) [in Ukrainian].
- Pro fizychnyi zakhyst yadernykh ustanovok, yadernykh materialiv, radioaktyvnykh vidkhodiv, inshykh dzherel ionizuiuchoho vyprominiuvannia : Zakon Ukrainy vid 19.10.2000 r. № 2064-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2064-14#Text> (data zvernennia: 10.10.2025) [in Ukrainian].
- Pro karantyn roslin : Zakon Ukrainy vid 30.06.1993 r. № 3348-KhII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3348-12#Text> (data zvernennia: 10.10.2025) [in Ukrainian].
- Pro Natsionalnyi arkhivnyi fond ta arkhivni ustanovy : Zakon Ukrainy vid 24.12.1993 r. № 3814-KhII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3814-12#Text> (data zvernennia: 10.10.2025) [in Ukrainian].
- Pro naukovu i naukovo-tekhnichnu ekspertyzu : Zakon Ukrainy vid 10.02.1995 r. № 51/95-VR. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/51/95-%D0%B2%D1%80#Text> (data zvernennia: 10.10.2025) [in Ukrainian].
- Pro okhoronu prav na komponuvannia napivprovodnykovykh vyrobiv : Zakon Ukrainy vid 05.11.1997 r. № 621/97-VR. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/621/97-%D0%B2%D1%80#Text> (data zvernennia: 10.10.2025) [in Ukrainian].
- Pro okhoronu prav na promyslovi zrazky : Zakon Ukrainy vid 15.12.1993 r. № 3688-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3688-12#Text> (data zvernennia: 10.10.2025) [in Ukrainian].
- Pro okhoronu prav na znaky dlia tovariv i posluh : Zakon Ukrainy vid 15.12.1993 r. № 3689-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3689-12#Text> (data zvernennia: 10.10.2025) [in Ukrainian].
- Pro pleminnu spravu u tvarynnytstvi : Zakon Ukrainy vid 15.12.1993 r. № 3691-KhII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3691-12#Text> (data zvernennia: 10.10.2025) [in Ukrainian].
- Pro pravovu okhoronu heohrafichnykh zaznachen : Zakon Ukrainy vid 16.06.1999 r. № 752-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/752-14#Text> (data zvernennia: 10.10.2025) [in Ukrainian].
- Pro provedennia ekspertyzy tsinnosti dokumentiv : postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 08.08.2007 r. № 1004. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1004-2007-%D0%BF#Text> (data zvernennia: 10.10.2025) [in Ukrainian].
- Pro psykhiatrychnu dopomohu : Zakon Ukrainy vid 22.02.2000 r. № 1489-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1489-14#Text> (data zvernennia: 10.10.2025) [in Ukrainian].
- Pro reabilitatsiiu osib z invalidnistiu v Ukraini : Zakon Ukrainy vid 06.10.2005 r. № 2961-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2961-15#Text> (data zvernennia: 10.10.2025) [in Ukrainian].
- Pro Rehlament Verkhovnoi Rady Ukrainy : Zakon Ukrainy vid 10.02.2010 r. № 1861-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1861-17#Text> (data zvernennia: 10.10.2025) [in Ukrainian].
- Pro rehuliuвання mistobudivnoi diialnosti : Zakon Ukrainy vid 17.02.2011 r. № 3038-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3038-17#Text> (data zvernennia: 10.10.2025) [in Ukrainian].
- Pro sudovu ekspertyzu : Zakon Ukrainy vid 25.02.1994 r. № 4038-KhII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12#Text> (data zvernennia: 10.10.2025) [in Ukrainian].
- Pro sudovu ekspertyzu v kryminalnykh i tsyvilnykh spravakh : Plenum Verkhovnoho Sudu Ukrainy vid 30.05.1997 r. № 8. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0008700-97#Text> (data zvernennia: 10.10.2025) [in Ukrainian].
- Pro veterynarnu medytsynu : Zakon Ukrainy vid 25.06.1992 r. № 2498-KhII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2498-12#Text> (data zvernennia: 10.10.2025) [in Ukrainian].
- Pro vykorystannia yadernoi enerhii ta radiatsiinu bezpeku : Zakon Ukrainy vid 08.02.1995 r. № 39/95-VR. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/39/95-%D0%B2%D1%80#Text> (data zvernennia: 10.10.2025) [in Ukrainian].
- Pro vyvezennia, vvezennia ta povernennia kulturnykh tsinnosti : Zakon Ukrainy vid 21.09.1999 r. № 1068-KhIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1068-14#Text> (data zvernennia: 10.10.2025) [in Ukrainian].
- Pro zabezpechennia rivnykh prav ta mozhlyvosti zhinok i cholovikiv : Zakon Ukrainy vid 08.09.2005 r. № 2866-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15#Text> (data zvernennia: 10.10.2025).
- Pro zapobihannia koruptsii : Zakon Ukrainy vid 14.10.2014 r. № 1700-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text> (data zvernennia: 10.10.2025) [in Ukrainian].
- Pro zasady zapobihannia ta protydii dyskryminatsii v Ukraini : Zakon Ukrainy vid 06.09.2012 r. № 5207-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5207-17#Text> (data zvernennia: 10.10.2025).
- Pro zatverdzhennia Polozhennia pro orhanizatsiiu ta provedennia naukovoї ta naukovo-tekhnichnoi ekspertyzy : nakaz Ministerstva Ukrainy u spravakh nauky i tekhnolohii vid 24.04.1998 r. № 131. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0462-98#Text> (data zvernennia: 10.10.2025) [in Ukrainian].
- Pro zatverdzhennia Metodichnykh rekomendatsii z provedennia derzhavnoi ekspertyzy kulturnykh tsinnosti : nakaz Ministerstva kultury Ukrainy vid 15.11.2019 r. № 877. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0877734-19#Text> (data zvernennia: 10.10.2025) [in Ukrainian].

- Pro zatverdzhennia Polozhennia pro poriadok provedennia ekspertyzy v haluzi derzhavnoho eksportnoho kontroliu : postanova Kabinetu ministriv Ukrainy vid 15.07.1997 r. № 767. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/767-97-%D0%BF#Text> (data zvernennia: 10.10.2025) [in Ukrainian].
- Pro zatverdzhennia Polozhennia pro viiskovo-likarsku ekspertyzu v Zbroinykh Sylakh Ukrainy : nakaz Ministerstva oborony Ukrkiny vid 14.08.2008 r. № 402. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1109-08#Text> (data zvernennia: 10.10.2025) [in Ukrainian].
- Pro zatverdzhennia Poriadku provedennia antykoruptsiinoi ekspertyzy Natsionalnym ahentstvom z pytan zapobihannia koruptsii : nakazom Natsionalnoho ahentstva z pytan zapobihannia koruptsii vid 29.07.2020 r. № 325/20. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0787-20#Text> (data zvernennia: 10.10.2025) [in Ukrainian].
- Pro zatverdzhennia Poriadku provedennia derzhavnoi ekspertyzy kulturnykh tsinnosti ta rozmiriv platy za yii provedennia : postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 26.08.2003 r. № 1343. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1343-2003-%D0%BF#Text> (data zvernennia: 10.10.2025) [in Ukrainian].
- Pro zatverdzhennia Poriadku provedennia derzhavnoi ekspertyzy yadernoi ta radiatsiinoi bezpeky : nakaz Derzhavnoho komitetu yadernoho rehuliuвання Ukrainy vid 21.02.2005 r. № 21. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0372-05#Text> (data zvernennia: 10.10.2025) [in Ukrainian].
- Pro zatverdzhennia Poriadku vyznachennia vartosti robit po provedenni derzhavnoi ekspertyzy ta otsinky zapasiv korysnykh kopalyn: nakaz Derzhavnoi komisii Ukrainy po zapasakh korysnykh kopalyn pry Derzhkomheolohii Ukrainy vid 02.08.1996 r. № 29. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0652-96#Text> (data zvernennia: 10.10.2025) [in Ukrainian].
- Pro zatverdzhennia Poriadku zatverdzhennia proektiv budivnytstva i provedennia yikh ekspertyzy ta vyznannia takymy, shcho vtratyly chynnist, deiakykh postanov Kabinetu Ministriv Ukrainy : postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 11.05.2011 r. № 560. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/560-2011-%D0%BF#Text> (data zvernennia: 10.10.2025) [in Ukrainian].
- Pytannia provedennia antydyskryminatsiinoi ekspertyzy ta hromadskoi antydyskryminatsiinoi ekspertyzy proektiv normatyvno-pravovykh aktiv : postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 30.01.2013 r. № 61: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/61-2013-%D0%BF#Text> (data zvernennia: 10.10.2025) [in Ukrainian].
- Pytannia provedennia henderno-pravovoi ekspertyzy : postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 28.11.2018 r. № 997. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/997-2018-%D0%BF#Text> (data zvernennia: 10.10.2025) [in Ukrainian].
- Topolia, R. V. (2024). Administratyvno-pravovyi status eksperta v Ukraini. Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Ser.: Yurysprudentsiia. № 67. S. 26 [in Ukrainian].
- Tsyvilnyi protsesualnyi kodeks Ukrainy : Zakon Ukrainy vid 18.03.2004 r. № 1618-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text> (data zvernennia: 10.10.2025) [in Ukrainian].
- Velyka ukraïnska yurydychna entsyklopediia : u 20 t. Kharkiv : Pravo, 2016. T. 20 : Kryminalistyka, sudova ekspertyza, yurydychna psykholohiia / redkol.: V. Yu. Shepitko (holova) ta in. ; Nats. Akad. prav. Nauk Ukrainy ; In-t derzhavy i prava im. V. M. Koretskoho NAN Ukrainy ; Nats. Yuryd. un-t im. Yaroslava Mudroho. 2018. 952 s [in Ukrainian].
- Velykyi tлумачnyi slovnyk suchasnoi ukraïnskoi movy (z dop. i dopov.) / Uklad. i holov. red. V. T. Busel. – K.; Irpin: VTF «Perun», 2005. 1728 s [in Ukrainian].

Надійшла до редколегії: 17.10.2025 / Рецензовано 07.11.2025 / Прийнято до друку 16.12.2025 / Доступно онлайн 30.01.2026

Приклад цитування:

Хоша, В., (2025). Несудові (відомчі) експертизи та їх доказове значення в судочинстві. *Архів кримінології та судових наук*. 2 (12). 159-170. DOI: <https://doi.org/10.32353/acfs.12.2025.18>.